

א בקדמון ברא יי זה
שמא זה ארעא: ע
וארעא זה ארעא
וריקנא וחיסובא על אפי
זהומא ורנחא בן קדם יי
במשא על אפי מלא: ג
ואמר יי לתי גבורא זהה
גבורא: ד הלא יי זה
גבורא ארו סע ואפריילי יי

פניני תר-גום יונתן

פרשת צו - שבת הגדול

חידושים ופנינים
בפרשנות המקרא
מתרגום יונתן בן עוזיאל

הרב מאיר שפירד

**פניני תרגום יונתן
הרב מאיר שפריר זצ"ל**

מחבר הספר
"משמעות האותיות"

כל הזכויות שמורות
בכל ענייני הגיליון ניתן לפנות:

05832-628-54
0686762@gmail.com

לקבלת הגיליון במייל:
0686762@gmail.com

נשמח לקבל הארות והערות

קטת
עימוד ועיצוב

☎ 050-412-452-4
✉ Kesetgraf@gmail.com

נידוני הפרשה בתרגום יונתן

פרשת צו

ד חרשו חרשו אשר תבשל בו וישבר ♦ טעם שבירת כלי החרס שבושלה בו החטאת.....

ו הבשר כל טהור יאכל בשר ♦ האם צריך לטבול לשם אכילת קדשים?

ז קח את אהרן ♦ אהרן התרחק לאחר חטא העגל

ח ויחטא את העזבן... ויקדשוהו לכפר עליו ♦ מפני מה הוצרך המזבח לכפרה?

הלכות פסח

י על עררים יאכלהו ♦ כמה מיני מרור כשרים לאכילת מרור?

יא ואלתם אתו בחפזון ♦ מדוע הפסח נאכל בצורה זו?

יג ויאפו את הבצק אשר הוציאו מעצרים ♦ מצה שנאפתה בחום הבא מפתחו של גהינם - כשרה..

טו הגדה של פסח.....

פרשת צו - שבת הגדול

**וְכָלִי חָרַשׁ אֲשֶׁר תְּבַשֵּׁל בּוֹ יִשְׁבֵּר • טעם שבירת כלי
החרס שבושלה בו החטאת**

**(זיקרא ו, כא) וְכָלִי חָרַשׁ אֲשֶׁר תְּבַשֵּׁל בּוֹ יִשְׁבֵּר וְאִם בְּכָלִי נֶחֱשֶׁת
בְּשִׁלָּה וּמִדֶּק וְשִׁטָּף בַּמַּיִם:**

מפני מה ציוותה התורה לשובור את כלי החרס אשר בושלה בו החטאת?

רש"י כתב: "לפי שהבליעה שנבלעת נעשית נותר, והוא הדין לכל קדשים".

כלומר בכל בישול קדשים הבליעה הנבלעת הכלי היא 'נותר', ולכך צריכים להשתמש בכלי חדש שלא בושל בו מעולם. ואף לשובור את הכלי שבישלו בו.

את דברי רש"י ניתן להבין בב' אופנים. א. שאין מטרה בעצם שבירת הכלי, אלא מכיון שנעשה הבלוע 'נותר', הרי שהכלי בלוע באיסור, והיות ולא שייך להגעיל כלי חרס - משום שאינו פולט את טעמו לגמרי, הרי שהבליעה לא תצא מהכלי לעולם, לכן אין תקנה לכלי, ולא נותר אלא לשוברו.¹

ב. שהיות ובלוע בכלי טעם קדשים, יש לשובור את הכלי כדי שלא יבאו קדשים אלו לידי נותר, דשבירת הכלי כמוה כביעור הנותר.²

1. ולפ"ז סבור רש"י שאף שהטעם הניתן במאכל הוא לפגם, מ"מ פוסל בקדשים. או שסבור שאין בקדשים טעם לפגם, ועין בהערה הבאה.

2. כהבנה זו הבין בעל הט"ז (בדברי דוד כאן). וצ"ב מה מועילה שבירה זו, הלא ממנ"פ אם יש כאן בליעה של קדשים הרי היא נותר. ומה יועיל שבירת הכלי הלא הבליעה לא תצא. ואם אין כאן בליעת קדשים כי סבור שאין קדושה על הבלוע, מדוע צריך שבירה?

ולכאור' הביאור בזה הוא (כמש"כ הכלי חמדה) שע"י השבירה נחשב שאין סוף הבליעה לצאת, וכמבואר בנדה סב. שדם שלא עתיד לצאת מהלי אינו מטמא. והיינו שהבלוע באופן זה נחשב כאינו בעולם.

תרגום יונתן כותב טעם אחר:

**וְכֹל מֵאֵן דְּפָחַד דְּתַתְּבִישַׁל בֵּיהּ וְתִבְר, מְטוּל דְּלֵא יִבְשְׁלוּן בֵּיהּ חוּלִין.
[וכל כלי חרס שיתבשל בו ישבר, בגלל שלא יבשלו בו חולין].**

מת"י מתבאר שאין כאן איסור נותר, ואכן מותר לבשל בזה קדשים אחרים. והסיבה שצריכים לשבור את הכלי היא מחמת שיש חשש שיבואו לבשל בו חולין, ואז יבלע קדשים בחולין.

וצ"ב מדוע יש כאן חשש מיוחד שיבשלו בזה חולין יותר מכל כלי שרת, וכי צריכים לשבור את כל כלי השרת, הלא בכל הכלים בלוע טעם קדשים, וניחוש שיבואו לבשל בזה חולין?

וביותר שאם יש כאן בליעה של קדשים שבכוחה לאסור את החולין, א"כ מדוע שלא תהיה 'נותר', ומצד 'נותר' יש לאסור אף בישול קדשים אחרים, ולא רק חולין?

ביאור נפלא ליישב קושיות אלו כתב האמרי בינה (הלכות פסח סימן י"ח ד"ה ויש לפרש), דלעולם סבור ת"י שאסור לבשל בכלי חרס אף קדשים, אך לא מדין 'נותר' אלא מחמת הטעם הפגום הבלוע בכלי, דבקדשים יש דין 'למשחה ולגדולה', שענינו לאסור בישול בכלי שיש בו טעם לפגם כל שהוא. ומכיון שאין לכלי זה שימוש לקדשים, נוצר חשש שיבואו להשתמש בו לחולין.

ולפ"ז הטעם שאסור להשתמש בו לחולין, אינו מחמת בליעת הקדשים, שהרי הטעם פגום ואינו אוסר, אלא הוא מכיון שכלי זה נחשב לכלי שרת, ואסור לבשל חולין בכלי שרת. וזהו שכתב ת"י שטעם שבירת הכלי הוא מפני החשש שיבואו להשתמש בו לחולין, ולא מדין נותר, אלא מכיון שיש כאן חשש מיוחד שיבאו להשתמש בכלי לחולין.³

והנה מכיון שציוותה התורה לשבור הכלי, ממילא המציאות היתה שלאחר שהתבשל הקרבן בכלי חרס שברו את הכלי (וברש"י נראה שכך היה בכל קדשים). ואכן מבואר בגמ' (יומא כא.) שאחד מניסי העזרה היו שהעזרה בלעה את כל השברים של כלי החרס, ואלמלא זה היתה העזרה מלאה בשברי כלי חרס.

3. עיין בספר כלי חמדה שמפלפל בסוגיא זו ודן האם בכלל יש טעם לפגם בכל קדשים, דהלא אחד הניסים שהיו במקדש הוא שלא הסריח בשר הקדשים מעולם, ובע"כ שהטעם הבלוע אינו טעם פגום. עיי"ש שדן עוד האם כלי חרס יכול להיות כלי שרת.

וְהַבֶּשֶׂר כָּל טְהוֹר יֹאכַל בְּשָׂר • האם צריך לטבול לשם אכילת קדשים?

(ויקרא ז, יט) וְהַבֶּשֶׂר אֲשֶׁר יִגַע בְּכָל טָמֵא לֹא יֹאכַל בְּאֵשׁ יִשְׂרָאֵל
וְהַבֶּשֶׂר כָּל טְהוֹר יֹאכַל בְּשָׂר:

לאחר שאסר הכתוב אכילת בשר שנגע בו טמא, מה בא הכתוב ללמדנו, שכל טהור יאכל
בשר?

רש"י פירש שהכתוב השמיענו שמה שנאסר בחטאת ואשם שיצאו חוץ לקלעים, בבשר זה
הותר לאוכלו בכל העיר. אולם אונקלוס ותרגום יונתן פירשו באופן אחר:

וּבֶשֶׂר קוֹדֵשׁ יֵאָכַל דִּי יִקְרַב בְּכָל מְסַאֲב לִית אֲפִשְׁר דְּמִיתָאֲכִיל, בְּנוֹדָא
יִתְקוֹד. וּבֶשֶׂר קוֹדֵשׁ, כָּל דִּידְבִי לְקוֹדֵשׁ יִיכּוֹל בְּשָׂר קוֹדֵשׁ:
[ובשר קודש אשר יגע בכל טמא אי אפשר שיאכל, באש ישרף. ובשר
הקודש כל שיטהר לקודש יאכל בשר קודש]

ת"י מפרש 'שכל שיטהר לקודש יאכל בשר קודש', ודבריו מתפרשים בב' פנים, א. בא הכתוב
להשמיענו שרק מי שנטהר לקדשים יכול לאכול בשר קודש, ולהוציא מחוסר כיפורים שאף
שטהור לתרומה אינו טהור לקדשים.

ב. במשך חכמה ביאר באופ"א שרק מי שטבל לשם קדשים יכול לאכול קדשים, אך אם
טבילתו היתה לשם אכילת תרומה ומעשר אינו יכול לאכול בקדשים.

קח את אהרן • אהרן התרחק לאחר חטא העגל

(ויקרא ח, ב) קח את אהרן ואת בניו ואת הפגדים ואת שמן המשחה ואת פר החטאת ואת שני האילים ואת סל המצות:

מה נכלל בציווי זה של 'קח את אהרן'?

רש"י מפרש 'קחנו בדברים ומשכהו', אולם לא פירש מדוע הוצרך למושכהו בדברים? ומצינו במדרש תנחומא שהוא מפני ענוותנותו של אהרן, (פרשת צו אות י): "דְּבַר אַחַר, קַח אֶת אֶהֱרֹן וְאֶת בְּנָיו. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, פָּתַח אוֹתוֹ בְּדִבְרִים, לְפִי שֶׁהָיָה בּוֹרַח מִן הַשָּׂרָה".

אולם ת"י מפרש באופן אחר:

קָרִיב יֵת אֶהֱרֹן דְּאֶתְרַחֵק עַל עֹזְבֵּדָא דְּעֵיגְלָא, וְטוֹל יֵת לְבוּשֵׁי אֶהֱרֹן
דְּפִקִּידְתָּךְ יֵת מִשְׁחָא דְּרִבּוּתָא וְיֵת תּוֹרָא דְּחֻטְאָתָא וְיֵת תְּרִין
דְּכַרְיִין וְיֵת סְלָא דְּפִטְיָדָא:

[קרב את אהרן שהתרחק על מעשה העגל, וקח את מלבושיו שציוויתך, ואת שמן המשחה, ואת פר החטאת, ואת שניה האילים ואת סל המצות.]

ת"י מפרש שאהרן התרחק לאחר מעשה העגל, וכאן ציווה הקב"ה למשכהו ולקרבהו בדברים לאחר ריחוק זה. וכך איתא בילקוט שמעוני (רמז תקטו):

"קח את אהרן ואת בניו אתו", מה תלמוד לומר לפי שהוא אומר (שמות לב, לה) "ויגף ה' את העם על אשר עשו את העגל אשר עשה אהרן" ה'ה' במשמע שנתרחק אהרן, כשהוא אומר קח את אהרן ואת בניו ה'ה' במשמע שנתקרב. מנין שי'דע משה שנתרחק אהרן, שנאמר "ובאהרן התאנף ה' מאד להשמידו ואתפלל גם בעד אהרן בעת ההיא" ולא נאמר "וישמע ה' אלי גם בפעם ההיא", בישךאל הוא אומר (שם י, י) "וישמע ה' אלי גם בפעם ההיא". כשהוא אומר קח את אהרן ואת בניו, אותה שעה ידע משה שנתקרב אהרן...

על כך שאהרן חשש מאוד מחלקו בחטא העגל איתא גם בת"י להלן (ויקרא ט, ז), שאהרן ראה את המזבח עם קרנותיו והיה נדמה לו כדמות עגל, ופחד לגשת אל המזבח. [וכמבואר בחוה"ל (שער יחוד המעשה) שכשהשטן רואה שהאדם רוצה לעשות איזה דבר טוב הוא מתלבש בצורה של ת"ח ומראה לו גודל חטאו ושאינו ראוי לדבר זה].

ואכן אהרן הקריב ביום השמיני למילואים עגל לחטאת (ויקרא ט, ב), וברש"י שם: "להודיע שמכפר לו הקדוש ברוך הוא על ידי עגל זה על מעשה העגל שעשה" ובת"י שם: "כדי שלא יספר עליך השטן לשון שלישית, על דבר העגל אשר עשית בחורב".

וַיַּחֲטֵא אֶת הַמִּזְבֵּחַ... וַיִּקְדְּשֵׁהוּ לְכַפֵּר עָלָיו • מַפְנֵי

מה הוצרך המזבח לכפרה?

(ויקרא ח, טו) וַיִּשְׁחֹט וַיִּקַּח מִשֶּׁה אֶת הַדָּם וַיִּתֵּן עַל קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ
סָבִיב בְּאַצְבָּעוֹ וַיַּחֲטֵא אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת הַדָּם יִצַק אֶל יְסוּד הַמִּזְבֵּחַ
וַיִּקְדְּשֵׁהוּ לְכַפֵּר עָלָיו:

מדוע חטא משה את המזבח ועל איזה חטא הוצרך לכפר עליו?

וַנִּבְס מִשֶּׁה יַת תּוֹדָא. וְנָסִיב מִשֶּׁה יַת אֲדָמָא וַיֵּהֵב עַל קַרְנֵת מִדְּבָחָא
חֲזוֹר חֲזוֹר בְּאַצְבָּעֵיהּ. וְדַבֵּי יַת מִדְּבָחָא מִן כָּל סַפְק אָנוּס וְחֲטוּפִין,
מְטוֹל דְּחָשִׁיב בְּלִבְבֵיהּ, דְּלִמָּא נָסִיבָא סְדִמָּא דְבָנֵי יִשְׂרָאֵל
אֲפֻרְשׁוּתָא מִן אַחִיהוֹן בְּאוּנְסָא וְקַדִּיבּוּ לְעֵבִידַת מִשְׁפָּנָא, אוּ דִילְמָא
הִישְׁתַּבַּח בְּבָנֵי יִשְׂרָאֵל דְּלֵא הוּא בְּלִבֵּיהּ לְמִיתֵיא לְעֵבִידַתָּא וְשָׁמַע
קַל בְּרוּזָא וְאִיסְתַּפֵּי וְאִיתֵי בְּלֵא צִבּוּ. מְטוֹל בֵּן דְּכִי יַתִּיה בְּאָדָם
תּוֹדָא וַיַּת מוֹתֵר אֲדָמָא אָרִיק לִיסוּדָא דְּמִדְּבָחָא וְקַדְשִׁיהּ לְכַפֵּרָא
עָלָיו:

[וישחט משה את הפר ויקח משה את הדם ויתן על קרנות המזבח סביב

סביב באצבעו, וימשח את המזבח מכל ספק אונס וגזל, משום שחשב בלבו אולי לקחו נשיאי ישראל תרומה מאחיהם באונס והקריבו לעבודת המשכן, או אולי נמצא בבני ישראל שלא היה בליבו להביא לעבודה ושמע קול הכרוז ויירא והביא בלא רצון, משום כך טהר אותו בדם הפר, ואת מותרת הדם יצק אל יסוד המזבח ויקדשהו לכפר עליו]

נראה בת"י שהתקשה מדוע הוצרכו לחטות את המזבח, הרי החיטוי בא לכפר על משהו כלשון המקרא 'לכפר עליו'.

ועל כך ביאר שחיטוי המזבח בא לכפר על 'אונסין וחטופין' - על התרומות שהגיעו לבניית המשכן בלב שאינו שלם, מאנשים שתרמו מחמת שנבהלו מהכרוז, ולא נידבו בנדיבות לבם. ועל זה בא חיטוי המזבח לכפר.

וכך איתא בתו"כ (הובא ברמב"ן):

"כפרה זו איני יודע מה היא, מנין אתה אומר שלא היתה כפרה זו אלא שאמר משה בשעה שיצא הכרוז להתנדב במשכן, דחקו ישראל איש ואשה והביאו שלא בטובתן, תהא כפרה זו שלא יתנדבו דבר גזול למשכן".

בפשטות נראה שתרומות אלו אשר הגיעו ברצון לא גמור אינם 'ממון נקי' ויש בהם סרך גזל, ועל כך צריך המזבח כפרה על שכביכול קיבל ממון שלא כהוגן.

אולם יש שהבינו בדברי הת"י שהחטא אינו בעצם הלקיחה למזבח ממה שלא הגיע בנדיבות לב, כי הלא 'דברים שבלב אינם דברים' וכיון שאדם תרם מרצונו גם אם היו לו אילוצים פנימיים כל עוד ואין כאן 'כפיה' הרי מתנתו מתנה.

אלא החטא שעליו בא חיטוי המזבח לכפר, הוא על מה שקיבלו תרומות מאנשים כאלו, דהנה מבואר בתחילת פרשת תרומה שה' ציווה לקחת תרומות מאת כל איש אשר ידבנו לבו, וכמו שכתב ת"י שם 'ולא באלמותא'. ובכמה מקומות רואים שהתורה הקפידה מאוד שהתרומות יגיעו מנדיבות לב. ואם ישנם כאלו שתרמו שלא בנדיבות לב. הרי שיש כאן חטא במה שלקחו מהם תרומה זו ועשו ממנה את המשכן אשר צריך להיבנות מממון שבא בנדיבות לב גמורה, ועל חטא זה בא חיטוי המזבח לכפר⁴.

שבת הגדול - הלכות הפסח

להלן הבאנו כמה מהלכות הפסח במשנתו של תרגום יונתן:
דין המרור. דין אכילת המצה בחיפזון. ודין המצות שאכלו במצרים אם היו חמץ.

עַל מְרָרִים יֹאכְלֵהוּ • כמה מיני מרור כשרים לאכילת מרור?

(שמות יב, ח) וְאָכְלוּ אֶת הַבֶּשֶׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי אֵשׁ וּמִצּוֹת עַל מְרָרִים יֹאכְלֵהוּ:

מדוע נאמר 'מרורים' בלשון רבים, הלא בשונה ממצה במרור המצוה היא לאכול מרור אחד?

בגמ' (פסחים לט.) למדים מכך שישנם כמה סוגי מרור ולא רק סוג אחד, מנין הסוגים נלמד ממצה שכשם שמצה נעשית מחמשה מינים של דגן, כך המרור יש חמשה ירקות שיוצאים בהם ידי חובת מרור, והם מוזכרים במשנה.

בת"י ישנו דבר מעניין:

**וַיִּכְלוּן יֵת בִּישָׂרָא בְּלֵילָא הַדִּין דְּחַמִּיסָר בְּנִיסָן עַד פְּלִגּוּתִיה
דְּלֵילָא טָוִי נֹדַר וּפְטִיד עַל תְּמַכָּא וְעוֹלְשִׁין יִיבְלוּגִיָּה:**

**[ויאכלו את הבשר בלילה הזה בחמשה עשר בניסן עד חצות הלילה, צלי
אש ומצה על תמכא ועולשין יאכלוהו].**

ת"י מתרגם מרורים - תמכא ועולשין, כלומר שמזכיר רק שני מינים מתוך החמשה המוזכרים במשנה. וצ"ב מדוע הזכיר רק שני מינים אלו, ולא אחד מהם או כולם? ובפרט שבמקום הנוסף שבו מוזכר מרור בתורה - בפסח שני (במדבר ט, יא), מתרגם יונתן מרור סתם ולא ביאר

מהו? (וכך מתרגם את לשון הפסוק שם 'על מצות ומרורים יאכלוהו' - 'על פטיר ומררין ייכלוניה').

ונראה שת"י דייק את לשון הרבים שנאמרה בפסוק להשמיענו שישנם רק שני מינים שיוצאים בהם יד"ח, ואלו הם המינים שמנה אותם.

וסברא זו מצאנו בהו"א של הגמ' בפסחים (לט.): "א"ל רבה בר רב חנין לאביי אימא מרור חד, מרורים כתיב. ואימא מרורים תרי, דומיא דמצה מה מצה מינין הרבה אף מרור מינין הרבה".

הרי שהיה לגמ' הו"א שמלשון הרבים 'מרורים' מדוייק שישנם רק שני סוגי מרור ויתכן שת"י סבור כהו"א זו ולא סבר את ההקש למצה⁵.

וְאֶכְלֶתֶם אֹתוֹ בְּחִפְזוֹן • מדוע הפסח נאכל בצורה זו?

(שמות יב, יא) וְכָכָה תֹאכְלוּ אֹתוֹ מִתְנִיכֶם חֲגָרִים נֹעְלִיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם וּמִקְלָכֶם בְּיַדְכֶם וְאֶכְלֶתֶם אֹתוֹ בְּחִפְזוֹן פֶּסַח הוּא לֵוִי:

מהו חיפזון זה? מה שיעורו ומה הטעם שנצטוונו לאכול את הפסח בצורה זו?

בגמ' (ברכות ט.) נחלקו מדוע הפסח נאכל בחיפזון, האם זכר לחיפזון של מצרים - שדחקו בבני ישראל לצאת תיכף בלילה⁶, או זכר לחיפזון של ישראל שלא שמעו בקול המצרים עד בוקר, ובבוקר נחפזו לצאת ממצרים עד שלא הספיק בצקם להחמיץ ונאפה בדרך מחום השמש. ונפקא מינה לדינא בין שיטות אלו, עד מתי יש לסיים את אכילת קרבן פסח, למ"ד חיפזון של מצרים יש לסיים את קרבן הפסח לפני חצות הלילה, כמו שנחפזו מצרים להוציא את בני ישראל מתוכם. ואילו למ"ד חיפזון של ישראל אפשר לאכול את קרבן הפסח עד עלות השחר כמו שאז - נחפזו בני ישראל לצאת רק לאחר עלות השחר.

5. ת"י לכאן חולק בנקודה נוספת, דהנה סדר המרורים המוזכרים במשנה הוא כמנין חשיבותם, והחשוב שבהם הוא החזרת ולאחריה התמכא, חרחבינא עולשין ומרור. ונמצא שלהו"א של הגמ' שמרורין תרי היינו ב' הראשונים, ודלא כת"י שבחר את תמכא ועולשין.

6. וכמובא בת"י שמות יב, לא, לג. תאור בכייתו של פרעה שיצאו ישראל ממצרים, וסירוב משה לצאת בלילה כגנבים.

בת"י מתבארת שיטה נוספת:

וּבְדָא הִילְכְתָא תִּיבְלוֹן יְתִיָּה בְּזִמְנָא דָּא וְלֹא לְדִדְיָא, חֲדָצִיבֹון
 יְהוֹן מְזִרְזִין מְסַנְיִבֹון בְּרִיגְלִיבֹון וְחוּטְרִיבֹון בִּידִיבֹון, וְתִיבְלוֹן יְתִיָּה
 בְּבַהִילוֹ דְשְׂכִינַת מְאָרֵי עֲלֵמָא, מְטוּל דְחִיּוּסָא מִן קָדָם יִי לְבוֹן הוּא:
 [וכזאת ההלכה תאכלו אותו בזמן הזה ולא לדורות מתניכם יהיו חגורים,
 נעליכם ברגליכם ומקלכם בידכם, ואכלתם אותו בחיפזון של שכינת רבון
 העולם, משום שרחמים מאת ה' לכם הוא]

ת"י מוסיף שהחיפזון בו נאכל הקרבן פסח, הוא 'חיפזון של שכינה', ויש לידע איזה חיפזון
 היה לשכינה במצרים? והאם יש נפקא מינה לדינא משיטה זו.
 והנה בכלי יקר כאן מבאר את טעם דין אכילת המצה בחיפזון:

*"דבר אחר, לפי שמפני הצלת ישראל יצא ה' ממקומו אל ארץ טמאה,
 והיתה השכינה ממהרת לצאת, על כן הוצרכו גם ישראל לילך בחפזה
 אחרי ה'".*

למדנו מדבריו שבהכות ה' את מצרים במכת בכורות בליל שימורים, נחפזה השכינה לצאת
 מארץ הטומאה והגילולים, וזכר לכך אנו אוכלים את המצה בחיפזון - כשם שנחפזה השכינה.
 וכך ניתן לבאר גם בדברי ת"י שהקרבן נאכל 'בחיפסון שכינת רבון העולם' והיינו מה שנחפז
 ה' לצאת מארץ מצרים במכת בכורות.

ולפ"ז נמצא שאף לדעת ת"י יש לאכול את קרבן הפסח עד חצות, כי כך נחפזה השכינה. וכך
 אכן מפורש בדבריו: (פסוק ח) "וְיִיכְלוּן יְת בִישְׂרָא בְּלִילְיָא הַדִּין דְחַמְיִסְר בְּנִיסוֹן עַד פְּלִגּוּתִיָּה
 דְלִילְיָא" - ויאכלו את הבשר בלילה הזה של חמשה עשר בניסן, עד חצות הלילה.

כדברי ת"י מבואר אף במכילתא:

ואכלתם אותו בחפזון - זה חפזון שכינה, (מס' דפסחא ז).

וַיֹּאפּוּ אֶת הַבֶּצֶק אֲשֶׁר הוּצִיאוּ מִמִּצְרַיִם • מצה

שנאפתה בחום הבא מפתחו של גהינם - כשרה

(שמות יב, לט) וַיֹּאפּוּ אֶת הַבֶּצֶק אֲשֶׁר הוּצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֵגֶת מִצּוֹת
כִּי לֹא חֶמֶץ כִּי גֹרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יִכְלּוּ לְהַתְמַהֵמָה וְגַם צִדָּה לֹא
עָשׂוּ לָהֶם:

כיצד אפו בני ישראל את הבצק בשעה שיצאו ממצרים?

וְהָיָה קִטְעִין מִן לֵישָׁא דַּאֲפִיקוּ מִמִּצְרַיִם, וְסַדְרִין עַל דִּישִׁיהוּן,
וּמִתְאַפֵּי לְהוֹן מְחֻמְתָּא דְשִׁימְשָׁא, חֲרִירִין פְּטִירִין אָרוּם לֹא חֶמֶץ,
אָרוּם אֵיתְרִיכוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יִכְלּוּ לְמִישְׁהִי. וְסַפִּיקָא לְהוֹן לְמִיכַל
עַד חֲמִיסַר יוֹמִין לְיַדְחָא דְאֵייר, מְטוּל דְזוּודִין לֹא עֲבָדוּ לְהוֹן:

[וזהו פודסים מן הבצק שהוציאו ממצרים ומסדרים על דאשיהם
ונאפה להם מחום השמש, עוגות מצות כי לא חמץ, כי גורשו
ממצרים ולא יכלו להתמהמה, והספיק להם לאכול עד חמשה
עשר ימים לחודש אייר, מפני שצדה לא עשו להם]

מבואר בת"י שמכיון שלא הספיקו לאפות בתנור טרם שיצאו ממצרים, לכך סדרו את
המצות על ראשיהם ונאפו מחום השמש. וכ"כ גם לעיל (שמות יב, לד)

בדרך אמונה (הלכות בכורים פרק ו באה"ל ד"ה ליבשה) הקשה על דברי ת"י אלו, דבמצה כזו אין
יוציאין יד"ח כלל, מכיון שאפיה בחמה אינה 'דרך אפיה' והנאפה בחמה אינו נקרא לחם.
וכמבואר ברמב"ם (הלכות בכורים פ"ו הי"ב) שהעושה עיסה ליבשה בחמה פטורה מן החלה.⁷
ומשום שאין לה 'תורת לחם'.

7. ראה בדרך אמונה שמתחילה ביאר עפ"י שיטת ר"ת שכל שתחילתו עיסה שבלילתה עבה, אף שסופה סופגנין - דהיינו
שאפאה בחמה, חייב בחלה ויוציאין בה יד"ח מצה. ואף כאן היות וכשעשו את העיסה היה דעתם לאפותה בתנור, רק שלא
הספיק בצקם להחמיץ כי גורשו ממצרים, לכן אפו בחמה, ובאופן זה יוצאין בו יד"ח מצה. אמנם דחה יישוב זה מכיון שאינו
מסתדר עם שיטת השו"ע דהנה דעת השו"ע שגם באופן כזה אין מברכים עליו המוציא כיון שהוא תלוי בשעת אכילה ולא
בשעת הלישה, ומסתבר דמצה דומה יותר להמוציא וברהמ"ז התלויים בשעת גלגול וא"כ הדרא קושיא לדוכתה.

וביאר הדרך אמונה את דברי ת"י בדרך נפלאה, על פי המבואר בגמ' (שבת לט.). שחמי טבריא אינם נקראים חמי חמה, אלא חמי האור מכיון שהמים חולפים על פתח הגהינם. והנה יש מאן דאמר בגמ' (ב"ב פד.) שצבעה של השמש הוא לבן, ומה שהיא מאדימה בבוקר ובערב הוא מחמת גורם חיצוני, בבוקר מפני שחולפת על פתח הגהינם, ובערב מפני שחולפת על וורדי גן עדן. ואם נאמר שת"י סבור כהך מ"ד מיושב הקושיא, דהלא יציאת מצרים היתה בבוקר בנץ החמה, ובשעה זו השמש חמה ושורפת מחמת אש הגהינם שעברה על פתחו, וזה נקרא חום של אור ממש. והנאפה בחום זה אינו כנאפה בחמה, אלא כנאפה באש. ומש"ה המצה שנאפתה בחמה בשעה שיצאו ממצרים היה לה 'תורת לחם' ויצאו בה ידי חובה.

ונמצא לפ"ז חידוש עצום שהנאפה בחמה בתחילת היום יש בו 'תורת לחם' לענין חלה, ואע"ג שאין דרך לאפות באש שבשמש ובאש שבגהינם, מ"מ אישות אלו הם בכלל 'אש' שהדרך לאפות בה, וא"צ שיהיה דרך אפיה בכל הצורוצ שיש ב'אש' אלא סגי בכל מה שהוא בתורת אש.

הגדה של פסח

היות ויש נוהגים לקרוא את ההגדה של פסח במנחה בשבת הגדול (עיין רמ"א סימן ת"ל א) הוספנו כמה פנינים מתוך ההגדה המרתקת 'פניני תרגום יונתן'.

**וּלְפִי שְׁהוּצִיא אֶת עֲצָמוֹ מִן הַכֶּלֶל כְּפֶד בְּעֶקֶד.
אִילּוֹ הָיָה שֵׁם, לֹא הָיָה נִגְאָל**

כיצד יצאו דתן ואבירם ממצרים?

בתשובה לבן הרשע מלמדנו בעל ההגדה שכדי לצאת ממצרים היה צריך להיות חלק מהכלל ואילו מי שהוציא את עצמו מן הכלל לא נגאל.

כלל ישראל הצטערו בשעבוד מצרים ושיוועו לגאולה, אולם היו יוצאים מן הכלל שלא רצו לצאת כל אחד משיקוליו, במדרש (שמו"ר יד, ג) מתואר שהיו כאלה מבני ישראל שהיה להם פטרונים במצרים והם היו בעלי ממון ומקורבים למלכות ולא רצו לצאת ממצרים.

וכך אכן היה, ארבע חמישיות מבני ישראל שלא רצו לצאת (או שלא היו רשאים לצאת) ממצרים מתו במכת חשך, תרגום יונתן סבור שמטעם זה היה לבני ישראל אור בזמן מכת חושך כדי שיוכלו לקבור את מתיהם מבלי שיתחלל שמו יתברך. (ת"י שמות י, כג)

מבין יוצאי מצרים היו שני 'יוצאים מן הכלל' שיצאו ממצרים, הלא הם דתן ואבירם, הנודעים במעלליהם הרבים, שליוו את בני ישראל לאורך כל שנות השעבוד במצרים ולאחר מכן בשלבי היציאה ממצרים ובמסעות ישראל במדבר, עד לסופם המר בעת שהצטרפו לעדת קרח, וסרבו להופיע בפני הבית דין הגדול שהזמינם משה לשם, ונפלו לבור האדיר שנפער באדמה מתוך שצעקו 'משה צדיק

ואנחנו הרשעים'. (ראה תיאור ענין זה בת"י במדבר יז, לח).

בתרגום יונתן ישנה אריכות רבה אודות המזימות של דתן ואבירם הגלויות והסמויות, דתן ואבירם הצטיינו ברדיפת משה רבנו וערעור בלתי פוסק אחרי הנהגתו.

בתרגום יונתן מתגלה שמלבד העובדה הנודעת על דתן ואבירם שפרסמו את דבר 'הריגת המצרי ע"י משה' שבגינה הוצרך משה רבנו לברוח ממצרים, היו דתן ואבירם מבקשי נפשו של משה רבנו וחפצו להרגו **גם בהיותו בבית יתרו**, ומחמת זה הוצרך משה לעשות הסכם מיוחד עם יתרו, שיתרו יגן עליו מפני מבקשי נפשו וכתמורה לכך בנו הראשון שיוולד (מי שלימים נקרא גרשום), יהיה מיוחד לע"ז, ולכך לא נימול גרשום עד ליציאת משה ממדין, כי יתרו לא אִפשר זאת מכח ההסכם, וכמו שאמרה ציפורה למלאך החבלה שביקש להרוג את משה בדרך מחמת שלא מל את גרשום: "חַתָּנָא בְּעָא לְמִיגְזוֹר וְחָמוּי עֲפִיב" [החתן (משה) רצה למול, וחמיו (יתרו) עכב]. (עיין ת"י שמות ד, כה)

עוד מבואר בתרגום יונתן שלאחר מכת חושך איים פרעה על משה שאם יוסיף לדבר בפניו דברים קשים כאלו (גם אתה תתן בידנו זבחים ועולות' וכו') ימסור אותו ביד מבקשי נפשו - דתן ואבירם. דהיינו שפרעה חשש להרוג את משה בעצמו אך איים למוסרו בפני מבקשי נפשו שיהרגוהו הם. ולמדנו מכאן מי הם מבקשי נפשו של משה. (ת"י שמות י, כח)

בפועל משה לא חשש יותר מדתן ואבירם היות ונמסר לו בנבואה מה' כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך', וכמבואר בתרגום יונתן שהכוונה בזה שדתן ואבירם ירדו מנכסיהם והם חשובים כמו מתים. (ת"י שמות ד, יט)

יתרה מזאת מבואר בתרגום יונתן (שמות יד, ג) שכשיצאו בני ישראל ממצרים, סרבו דתן ואבירם לצאת ובחרו להישאר, וכך מבאר תרגום יונתן את שיחתו של פרעה בשעה ששמע שבני ישראל שינו את כיוון הילוכם וחזרו לכיון מצרים וחנו לפני בעל צפון, נאמר בפסוק: 'ואמר פרעה לבני ישראל סגר עליהם המדבר', ולכאורה תמוה, הלא בני ישראל כבר יצאו ממצרים וכיצד שוחח עמם פרעה? ומבאר תרגום יונתן ששיחה זו היתה עם בני ישראל הנותרים במצרים (מחמת שלא רצו לצאת) והם

דתן ואבירים.

כיצד לבסוף יצאו? ומתי זה קרה?

במדרשים נראה שדתן ואבירים רדפו יחד עם פרעה אחרי בני ישראל במטרה להרגם או לשכנעם לחזור חזרה למצרים, ובשעה שנבקע הים וראו זאת דתן ואבירים מיד התחרטו ונכנסו בתוך החרבה והצטרפו לבני ישראל.

אלא שעדיין יש להבין בזכות מה התאפשר להם כלל לצאת? מדוע לא מתו במכת חושך כמו יתר הרשעים שלא רצו לצאת?

ביאור נפלא על כך מובא בחידושי מהרי"ל דיסקין על התורה (פרשת בשלח) וכך ביאר: שדתן ואבירים היו בתפקידם 'שוטרי בני ישראל' והם הוכו ע"י המצרים, לאחר שנגזר על בני ישראל לספק את אותה כמות לבנים מבלי שינתן להם קש ותבן, והיות וסבלו בשביל הכלל לא מתו במכת חושך, למרות רשעותם.

כלומר שמחמת שנשאו עם הכלל בסבל וצער השעבוד והוכו בגלל בני ישראל, הרי הם 'חלק מהכלל', וזכאים הם לצאת ממצרים.

מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו

תרח אבי אברהם ואבי נחור

מדוע הוזכר נחור בהגדה? ומדוע הושמט הרן?

בתורה (בראשית יא, כז) מפורש שתרח הוליד שלושה בנים: אברהם, נחור והרן, והרן הוליד את לוט. בהגדה מוזכרים רק אברהם ונחור. וצריך להבין מדוע לא הוזכר רק אברהם לבדו? מדוע הוזכר בהגדה גם נחור? ואם היתה סיבה להזכיר את יתר בניו של תרח מדוע הושמט הרן?

במלבי"ם מבאר מדוע הוזכר נחור, וזה לשונו: "מזכירים שתרח היה גם אבי נחור

לאמר, רק מאברהם החלה הכרת בורא עולם, ולא שתרח אביו הורה לבניו דרך ה', כי הלא היה גם אבי נחור, ונחור נשאר בארצו ובעבודת אליליו.

אולם עדיין לא מבואר מדוע לא הוזכר גם הרן אבי לוט, הלא אף הוא יכל לשמש הוכחה לכך שלא מתרח באה אמונתו של אברהם?

תרגום יונתן (בראשית יא, כח) מגלה לנו את אחריתו של הרן הנקשרת בסיפור הצלתו של אברהם אבינו מכבשן האש, ולדבריו נוכל להבין את הטעם שהוא הושמט מההגדה.

וכך מובא בתרגום יונתן: "ויהי כאשר השליך נמרוד את אברהם לכבשן האש, נחלק לבו של הרן לומר אילו ינצח נמרוד אהיה בקבוצתו, ואילו ינצח אברהם אהיה בקבוצתו. וכאשר ראו כל העם אשר היו שם שלא שולטת האש באברהם, אמרו בלבם הלא הרן אחיו של אברהם מלא קסמים וכשפים והוא לחש לאש שלא תשרוף את אחיו. מיד נפלה אש משמי מרום ושרפה את הרן, ומת הרן לעיני תרח אביו בארץ מולדתו בכבשן האש שעשו הכשדים לאברהם אחיו". (בראשית יא, כח)

תרגום יונתן שופך לנו אור על דמותו של הרן שממצד אחד היה מלא קסמים וכשפים, אך ליבו נחלק בכבשן האש וכבר רצה להצטרף לסייעתו של אברהם, ומת מאש שמימית כדי להוציא מליבם של הסבורים שמחמת כשפיו ניצל אברהם מן האש.

אם נצרף לכך את דבריו של המלבי"ם יתכן שלכך לא הוזכר הרן בהגדה, היות והרן אף הוא כבר האמין בה', והיה מקום להבין שאמונה זו שהיתה לאברהם והרן הושרשה בהם ע"י אביהם תרח, לכך נאמר בהגדה תרח אבי אברהם ואבי נחור, ונחור נשאר בארצו ובעבודת אליליו, והאמונה התחילה מאברהם ומכוחו האמין גם הרן כמבואר בתרגום יונתן הנ"ל, וכדי שלא יטעו לתלות האמונה בתרח הוזכר אברהם לצד נחור שנותר עובד אלילים.

שְׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא חֹשֵׁב אֶת הַקֶּץ

מהו חישוב את הקץ?

תרגום יונתן כותב (שמות יב, מ - מא) שברית בין הבתרים היתה בט"ו בניסן, ושם נאמר לאברהם על זרעו "ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה". ובפועל מעת שירד יעקב למצרים עד שיצאו משם בני ישראל חלפו רק מאתיים ועשר שנה.

ומכאן הסיקו חז"ל שמנין הארבע מאות שנה החל להימנות מעת שנולד יצחק - בט"ו בניסן שלושים שנה בדיוק לאחר ברית בין הבתרים. ולכך כאשר יצאו בני"מ מצרים לאחר ארבע מאות שנה בט"ו בניסן, נאמר בתורה: (שמות יב, מא) "ויהי מקץ שלושים שנה וארבע מאות שנה, ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים", ותרגום יונתן שם מתרגם: "מקץ שלושים שנה" - מגזרת בין הבתרים ללידת יצחק. "וארבע מאות שנה" - מלידת יצחק, יצאו בני"מ מארץ מצרים.

וזהו "שהקב"ה חישב את הקץ" - כדי שלא ישתעבדו בני"מ ארבע מאות שנה במצרים, החל למנות את שנות השעבוד מלידת יצחק.

ומדוע דווקא מלידת יצחק ולא מברית בין הבתרים? משום שגזרת "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם" נגזרה על זרעו של אברהם וכל עוד ולאברהם אין זרע, לא ניתן לומר שמתקיימת הגזרה, ולכן קיום הגזרה החל להימנות רק מהרגע שהיה לאברהם זרע, וזה החל בלידת יצחק. וכך חלפו להם ארבע מאות ושלושים שנה מברית בין הבתרים ליציאת מצרים.

האם קץ זה היה ידוע לבני ישראל כשהיו במצרים?

עובדה זו שהקב"ה חישב את הקץ, וקיצר את שנות הגלות במצרים, היתה ידועה לבני ישראל עוד בזמן ששהו במצרים, אלא שלא ידעו ממתן בדיוק מונים זאת. כך עולה מהעובדה שהובאה בדבריו של תרגום יונתן בפרשת בשלח (שמות יג, יז). כפי שיובא להלן.

מדוע לא הלכו בני ישראל ביציאתם בדרך הקצרה – דרך המלך?

כידוע שארץ מצרים אינה רחוקה מארץ ישראל מרחק רב, וכשיצאו בני ישראל

ממצרים בדרכם לארץ ישראל, לא היו צריכים לעבור כלל דרך ים סוף, אלא יכלו לצעוד בדרך המלך, היא הדרך הסלולה בה מצויים שיירות ועוברי דרכים, דרך זו נקראת: 'דרך ארץ פלישתים', אלא שהקב"ה לא רצה שיעברו בדרך זו וכמו שמפורש בתורה: (שמות יג, ז) "ולא נחם אלוהים דרך ארץ פלישתים כי קרוב הוא" - למרות שדרך ארץ פלישתים היא הדרך הקרובה לא הנחה אותם ה' בדרך זו. הטעם לכך מפורש אף הוא בתורה: "כי אמר אלוהים פן ינחם העם בראותם מלחמה ושבו מצרימה". בדרך זו עלולה להיות מלחמה שבכחה לגרום לבני ישראל לשוב מצרימה.

ויש לידע באיזה מלחמה מדובר? ועוד מדוע יש חשש שמלחמה זו תגרום לבני ישראל לשוב למצרים, הלא בני ישראל חוו מלחמות רבות בדרך שממנה הלכו - 'דרך המדבר ים סוף', ובראשם המלחמה הראשונה עם המצרים שרדפו אחריהם. איזה סיבה יש שהמלחמה ההיא תגרום לבני ישראל לשוב מצרימה יותר מכל המלחמות שעברו לבסוף?

תרגום יונתן מבאר זאת בתרגומו על פסוק זה וכך כותב (שמות יג, ז):

"והיה כאשר שלח פרעה את העם ולא הוליתם ה' דרך ארץ פלישתים כי קרוב הוא, כי אמר ה' אולי יחרדו העם בראותם אחיהם אשר מתו במלחמה מאתים אלף אנשים, בני חיל משבט אפרים אוחזי מגן ורומח וכלי זין, וירדו לגת לבוז נכסי פלישתים, ומפני שעברו על גזרת מאמר ה' ויצאו ממצרים שלושים שנה לפני הקץ, נמסרו בידי פלישתים והרגום. הם היו העצמות היבשות שהחיה אותם מאמר ה' ע"י יחזקאל הנביא בבקעת דורא. ואם יראו אותם עתה יפחדו וישובו למצרים".

התשובה העולה מתרגום יונתן היא שאכן אם יש סכנה שלא יוכלו לעמוד בפחד מלחמה, אין זה משנה אם ילכו בדרך זו או אחרת, הלא ממילא נכוננו להם מלחמות רבות, שאין להם להירתע מהם כי ה' נלחם להם. המדובר הוא על מלחמה מסוימת שיש בה כדי להרתיע את בני"י מלצאת ממצרים והיא המלחמה שעשו בני אפרים עם הפלישתים, ונצחום הפלישתים משום שיצאו ממצרים לפני בא הקץ, כאן טמון חשש שכשיראו בני"י את חללי אחיהם יחששו לצאת אף הם ממצרים, שמא לא הגיע הקץ.

והנה הטעם שיצאו בני אפרים קודם הקץ, מבואר במדרש רבה (שמות כ, יא) שטעו בחישוב הקץ ומנו את הארבע מאות שנים מברית בין הבתרים ולא מלידת יצחק,

ובני אפרים יצאו עם תום הארבע מאות שנה מברית בין הבתרים שהם שלושים שנה קודם בא הקץ, "לולי שטעו לא יצאו" - לשון המדרש.

ידיעה זו שופכת אור להבנת החשש פן ינחם העם בראותם את עצמות בני אפרים, וזאת למרות שיצאו ביד חזקה ובזרוע נטויה באותות ובמופתים, ע"י משה רבנו שמסר סימנים שנשלח מה' לגאלם, בשונה מבני אפרים שיצאו ללא כל אלו, בכל זאת עצם הדבר שהוכו ונפלו בני אפרים מחמת טעותם שיצאו קודם הקץ, יש בכך בכדי לעורר רתיעה ופחד בבני ישראל 'שמא לא הגיע הקץ'.

יוסף מסר לבני ישראל סימנים לגאולה

ומכאן למדנו שאכן בני ישראל ידעו שהקב"ה חישב את הקץ ועתידים ליגאל עוד טרם שימלאו ארבע מאות שנה לשעבודם במצרים, אלא שלא ידעו את התאריך המדויק והמתינו לבוא הגואל שימסור את הסימנים שמסר להם יוסף טרם פטירתו.

כמתואר בתורה (בראשית נ, כה) "וַיִּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פֶּקֶד פֶּקֶד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהֶעֱלֵתֶם אֶת עַצְמֹתַי מִזֶּה". ובתרגום יונתן מתרגם את 'פקוד יפקוד': "הא אתון משתעבדין במצרים ולא תזידון למיסוק ממצרים עד זמן דיייתון תגיון פרוקיו ויימרו לכוון מדפר דכיר יי יתכון" [הנה אתם משתעבדים במצרים ולא תזידון לעלות ממצרים עד זמן שיבאו שני גואלים (משה ואהרן) ויאמרו לכם זכור זכר ה' אתכם].

גם בני אפרים ידעו משבועה זו של זקנם יוסף, אלא שלפי המתואר בפרקי דרבי אליעזר היה מי שהתחזה לגואל והטעה אותם, וכך כותב הפדר"א: (פמ"ח)

"רבי אליעזר אומר כל אותן השנים שהיו ישראל יושבים במצרים, היו יושבים בטח ושאנו, עד שבא יגנון מבני בניו של אפרים ואמר, נגלה עלי הקב"ה להוציא אתכם ממצרים. בני אפרים בגאות לבם שהיו מזרע המלוכה וגבורי כח במלחמה, עמדו ולקחו נשיהם בניהם ובנותיהם ויצאו ממצרים, ורדפו המצרים אחריהם, והרגו אותם, שנאמר מאתים אלף כלי גיבורים בני אפרים נושקי וכו'".

מדבריו למדנו שבני אפרים טעו אחרי 'יגנון' שטען שה' נגלה אליו להוציא את בני ישראל ממצרים.

נקודה מעניינת בדברים אלו של הפדר"א היא שהשעבוד החל לאחר אירוע זה ונמצא שהשעבוד היה רק ל' שנה ובסדר עולם רבה בפסיקתא ובזוהר והגר"א כתבו שהשעבוד היה פ"ו - פ"ז שנים, ובהכרח שלדעת הפרקי דר"א יצאו בני אפרים לפני תום הארבע מאות שנה ודלא כמדרש רבה שהובא לעיל. עוד מתבאר שהמצרים הם אלו שהרגו את בני אפרים ולא כדברי תרגום יונתן שהפלישתים הרגום. (עיי"ש ברד"ל בביאור ענינים אלו)

מהיכן ידע יוסף שבני ישראל עתידים להשתעבד במצרים?

תרגום יונתן שם בפרשת ויחי לא מבאר מנין ידע יוסף שעתידיים בני ישראל להשתעבד במצרים, ויתכן בפשטות שהייתה ידועה לו הגזרה שנגזרה על אברהם אבינו 'כי גר יהיה זרעך'.

אלא שתרגום יונתן בפרשת ויגש (בראשית מ, יב) על פתרון החלומות שפתר יוסף לשר המשקים ושר האופים, מפרש את פתרון החלומות בדרך חדשה, שממנה ניתן ללמוד שיוסף ידע על השעבוד והגאולה דרך חלומות אלו.

וכך מפרש את פתרון חלומי של שר המשקים שראה בחלומו גפן פורחת בעלת שלושה שריגים, וכוס פרעה בידו והנה הוא סוחט את הענבים לתוך הכוס ומגיש את הכוס אל פרעה:

"ואמר לו יוסף זה סוף פתרון החלום, שלושת השריגים שלושת אבות העולם הם, אברהם יצחק ויעקב, שמבניהם עתידים להשתעבד למצרים בטיט ובלבנים ובכל עבודה בשדה, ולאחר מכן נגאלים על ידי שלושה רועים, ומה שאמרת ואקח את הענבים ואסחוט אותם לכוס פרעה ואתן את הכוס אל יד פרעה, הוא כוס הרוגז שעתיד פרעה לשתות בסוף, ואתה שר המשקים תקבל שכר טוב על החלום הטוב שחלמת ופתרונו כך הוא לך בעוד שלושת השריגים שלושה ימים הם לשחרורך."

ג' הרועים שמוזכרים בתרגום יונתן הם משה אהרן ומרים כמו שאמרו בגמ' במסכת תענית (ט). ששלושת אלו נקראים רועים ופרנסים טובים. (עיי' בתרגום ירושלמי כאן שהוסיף את המילה פרנסים)

ואודות כוס הרוגז שעתיד פרעה לשתות לבסוף, עיי' בגמרא (חולין צב.) שעמדה

על פרט זה שבחלומו של שר המשקים הוזכרה המילה כוס ג' פעמים, לרמוז על ג' כוסות הרוגז ששתו וישתו המצרים. א. בימי משה ואהרן. ב. בימי פרעה נכה - שהחריב נבוכדנצר את מצרים (רש"י). ג. שעתידה מצרים לשתות עם כל העובדי כוכבים - לעתיד לבוא.

ועל אותו הדרך מפרש תרגום יונתן את חלומו של שר האופים, שראה ג' סלי חורי על ראשו ובסל העליון מכל מאכל פרעה והנה עוף אוכל מהסל: (בראשית מ, יח)

”והשיב יוסף ואמר זה הוא פתרונו, שלושת הסלים שלושה שעבודים הם שעתידים בני ישראל להשתעבד, ואתה שר האופים תקבל שכר רע על החלום הרע שחלמת, שפתר לו יוסף מה שטוב בעיניו ואמר לו זה לך פתרונו, שלושת הסלים - שלושת ימים הם למיתתך”.

שלושת השעבודים המוזכרים בתרגום יונתן הם לכאורה מה שהוזכר בחלומו של שר המשקים שישעבדו את בני ישראל בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה.

הרי לנו שיוסף התוודע לגזרת השעבוד מחלומותיהם של שר המשקים ושר האופים.

